

Kaffestund vid rastplatsen

Lingon

långt från bebyggelse och kan brännas på ett säkert sätt.

16. Vidablick. Följ pilen. Gå fram till bänkar och bord. Närmast i blickfånget utbreder sig ett öppet jordbrukslandskap och längre bort Ersnäsfjärden som är en del av Bottenviken. Trots kraftig nedgång i antal finns jordbrukare kvar som håller markerna runt byn öppna. I fjärran kan vi ibland se rökmoln stiga mot skyn. Dessa moln består av vattenånga från SSAB:s koksverk. Där borta utbreder sig också Luleå stad som dock inte kan ses från denna plats.

17. Rastplats. Vik av till höger. Efter cirka 100 meter kommer Du fram till en rastplats med eldstad och utsiktstorn. Du tar samma väg tillbaka för att gå vidare på leden. Var försiktig med elden. Se punkten 15.

18. Gruva. I början av 1840-talet inträffade i dessa trakter något som skulle kunna liknas vid en gruvboom. Inmutningarna gällde guld, platin, silver, koppar och järn. Den första inmutningen gjordes på Hemberget i december 1840. Inmutaren trodde sig ha funnit silvermalm och brytningen började. Utdelningen blev ringa och försöket avbröts. Gruvhålet minner om sekelgammal optimism och företagarganda.

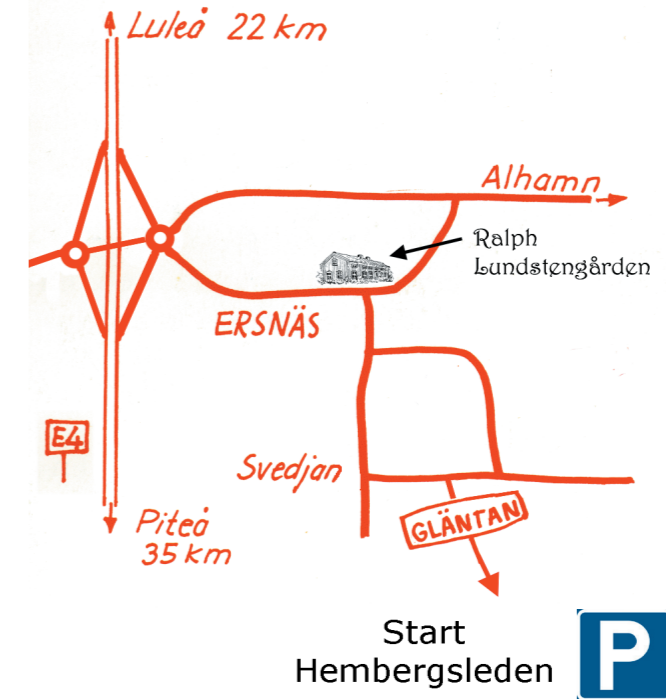
19. Skoterstuga. Under cirka tre månader per år är snötäcket så stabilt att snöskotern kan ta sig fram. Snöskotertrafiken är hänvisad till markerade leder som också prepareras för en mer behaglig färd. En bit härifrån passerar en sådan led. Den lokala snöskoterföreningen äger stugan. Från dess altan har Du en hänförande utsikt över

skogslandskapet. Vid klart väder syns i fjärran ett flertal vindkraftverk som ingår i landets största vindkraftspark.

20. Klappersten. Här ser vi ett minne från den tid då Ersnäs inte fanns utan utgjorde havsbotten. Havet svallade och stormade. Stenar i strandsvallet nöttes mot varandra. Alla kantigheter försvann. När landet höjdes (se punkten 9) hamnade dessa forna stränder högt uppe på land. Runt om i skogarna träffar vi på dessa illustrationer till vad hav och vind kan åstadkomma.

21. Fornminne. För 6 000 år sedan började våra förfäder att visa sig i Skandinavians nordligare trakter. En bit in i den här lövskogen gjorde arkeologer 1987 en undersökning av en förmodad boplatz från stenåldern. Man hittade kvartsavslag och behandlade skärvstenar. Detta område var för 3 000 år sedan en ö. Det är tänkbart att fiskare använde platsen antingen som en permanent bosättning men mest troligt som en plats för tillfällig uppehåll.

22. Skogens bär. I dessa skogar växer blåbär och lingon. Bärplockning var vanligare förr, både för eget bruk och till avsalu. Nu kan vi i våra skogar träffa på bärplockare från fjärran länder. Endast tio procent av skogens bär tas till vara.

Ralph Lundstengården

Efter avslutad vandring, besök gärna Ralph Lundstengården. Varierande öppettider beroende på säsong.

Tel. 070-393 25 53 eller 0920-310 54

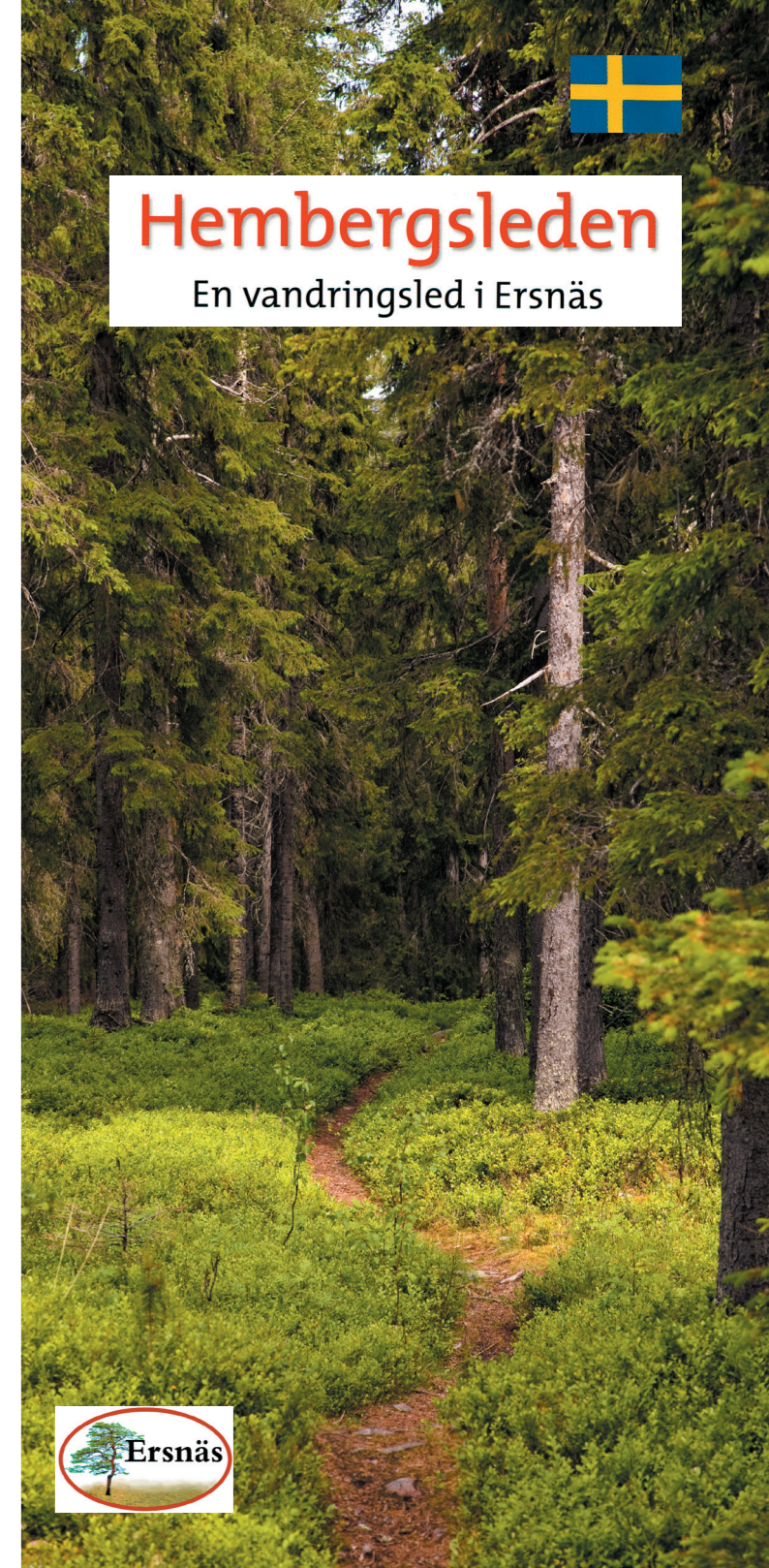
Har Du synpunkter på Hembergsleden? Kanske vi kan åstadkomma förbättringar.

Hör av Dig till bo.axhammar@arcticview.se eller krister@krivision.se

Text: Sven Persson

Grafisk form och foto: Krister Öhman och Bo Axhammar, Ersnäs

Version 2021-05-16 S-10

Hembergsleden

En vandringsled i Ersnäs

En vandringsled i Ersnäs

Ersnäs med cirka 600 invånare är en av Luleå kommuns 30-tal byar. Byn ligger 20 km söder om staden och delas av E 4 i en västlig och en östlig del. Broschyrens sista sida innehåller en skiss som visar hur man från E 4 når Gläntan där Hembergsleden börjar. Sträckan från avfarten E 4 fram till Gläntan är 2,5 km.

Hembergsleden är 6 km lång. Den är utmärkt med röda pilar. Vi vandrar medsols. Leden följer till en början ett elljusspår. Efter drygt 1 km viker den av till vänster. Inte så långt därifrån kan Du välja att ta en kortare variant på 3 km. Då går leden i en brant stigning upp på Hemberget och fram till en rastplats med eldstad. Därifrån visar skyltar hur Du på nytt når leden.

Det finns också en ledvariant på 4 km. Den träffar Du på genom att följa leden ytterligare en knapp km från varianten 3 km.

Längs leden finns 22 nummerade informationspunkter. I denna guide presenteras dessa punkter som berättar om företeelser i terrängen.

Ersnäs Byaförening, som anlagt och underhåller leden, önskar Dig en fin naturupplevelse.

Länk till Ersnäs hemsida.

Här finns fler uppgifter om Hembergsleden.

Soldattorpet på Torget

1. Soldattorp. Fram till slutet av 1800-talet var bönderna ålagda att underhålla soldater för landets försvar. Fyra/fem hemmansägare bildade en rote som försåg soldaten och hans familj med ett litet jordbruk. I Ersnäs placerades dessa jordbruk på de magrare sandjordarna söder om byn. Bebyggelsen i den här delen av Ersnäs, som kallas Svedjan, har sitt ursprung i dessa soldattorp. Med hårt arbete skapades små åkerlappar. Sten, som bröts upp, placerades vid åkerkanten. Här har vi ett exempel på detta. Några av soldatnamnen i Svedjan: Mård, Högmodig, Beställsam, Sik och Rolig.

2. Elljusspåret. Tack vare ett antal eldsjälur fick Ersnäs ett elljusspår i mitten av 1970-talet. Här arrangerades en gång per säsong en internationell tävling som samlade dåtidens allra främsta skidlöpare bl.a. amerikanen Bill Kock. Kock var den förste som började använda skating i längdskidåkningen.

3. Barrskog. Vi vandrar genom en liten del av ett väldigt sammanhängande skogsområde som sträcker sig från den norska atlantkusten till Beringers sund i östligaste Sibirien. Ibland används det ryska ordet taiga som beteckning för denna typ av skog. De dominerande trädslagen är gran, tall och lärkträd. I Norrbotten är det tallen som dominerar. Under varma sommarmånader blir markerna torra. Det krävs långa rötter för att nå tillräckligt med vatten. Tallens rötter sträcker sig lika långt under mark som dess topp når över marken.

4. Allmänning. I detta område ser vi ojämnheter i marken. Området är en allmänning. Det innebär att marken tillhör byns jordägare som gemensam

Utsikt över hygge

egendom. Förklaringen till groparna är att här finns sand av god kvalitet. Detta material användes vid husbyggen och vägförbättringar. Bönderna lastade sina hästdragna kärror och sedan bar det av ned till gården. En bit in på förra seklet upphörde detta område som sandtag.

5. Stig. Förr i tiden trampades det upp många stigar i skogarna. Fiskesjöar, myrslätter, fåbodar kunde vara mål för vandrarna. Då betet tog slut runt gårdarna, fördes korna under dagarna iväg för att finna föda i skogen. Djuren valde vissa stråk och snart var en stig upptrampad. Nu för tiden har de flesta skogsstigar försvunnit. Just här fanns dock tydliga spår av en upptrampad stig då denna vandringsled anlades 2005.

6. Hygge. Skogen utgör fortfarande en viktig grund för vårt välstånd och särskilt i ett stort och skogrikt län som Norrbotten. I början av 2000-talet genomfördes här en kalavverkning. Efter en avverkning bereds marken för att underlätta återväxten antingen genom naturlig sådd från kvarlämnade fröträd eller genom plantering. Här är återväxten en god bit på väg. I ett område med detta läge behöver ett träd upp emot 100 år för att vara moget för avverkning.

7. Skogsdikning. Sveriges förråd av skog är idag mycket större än i början av 1900-talet. Då fanns inga krav på skogsvård och återetablering av ny skog. Skogens virkesförråd har ökat med 50 procent sedan 1920-talet. Idag är tillväxten 110 miljoner m³/år, uttaget ungefär 85 miljoner. Tillväxten är sålunda större än uttaget. Den utvecklingen är resultatet av tätare skogar, gödsling, dikning,

Älgspillning

ökat kvävenedfall som skogarna fångar upp. Här följer leden ett skogsdike som grävdes för hand på 1930-talet. Genom dikning skapades mer skogsmark att bruka. Nu vet vi mer om skogens ekosystem och vikten av att bevara vatten i landskapet. Därför läggs ibland skogsdiken igen som en naturvårdsåtgärd. På så sätt återskapas våtmarker som minskar risken för översvämningar längre ned i vattensystemet och skogens artrikedom värnas. Till höger en avverkning från 2016.

8. Markägare. I norra Sverige äger staten och skogsbolagen de största skogsarealerna. Så är emellertid inte fallet i Ersnäs. I dessa trakter är skogarna bondeägda. De flesta av ägarna är också bosatta i Ersnäs. Här följer leden en s.k. rågång, gränsen mellan två skogsägare.

9. Landhöjning. Under den senaste istiden var våra trakter täckta av ett tre km tjockt istäcke - inlandsisen. För 10 000 år sedan var det mesta av inlandsisen avsmält. Tyngden av inlandsisen hade pressat ned jordskorpan. När trycket från isen minskade, började jordskorpan höja sig och återta sin ursprungliga form. Den processen pågår än idag och kommer att fortsätta ytterligare 10 000 år. Landet höjde sig och för 6 600 år sedan började ett skär, en berghäll, att visa sig över havsvattnet. Detta blev toppen på Hemberget. Den punkten – 100 m ö h - kommer vi att passera längre fram. Den högsta punkten nere i byn började att skymta runt 500 år efter vår tideräknings början. Det tog tusen år för havsstranden att förflytta sig från den punkt där vi nu står och ner till skogsdiket vi just lämnade.

Stenbrott

10. Bäckbänken. Lillkvarnbäcken är namnet på det lilla vattendrag vars porlande Du kan höra på denna stillsamma plats. Den har sin källa en bit västerut i detta våtmarksområde. Som namnet antyder, fanns en kvarn några kilometer nedströms från denna plats. Idag kan vi där se rester av kvarnen i form av stora tillhuggna stenblock. Kvarnen var i bruk fram till tidigt 1900-tal. - Har Du tur kanske Du får syn på älgen, skogarnas konung. Om inte annat lämnar den efter sig talrika spår i form av spillning. Älgen är vegetarian. Älgstammen hålls i balans genom jakt som i dessa trakter alltid inleds första måndagen i september. I Norrbottens län får runt 16 000 djur fällas per år.

11. Lav. På denna berghäll växer renlav. Denna lav förekommer rikligt när leden nu passerar Hembergets högre partier. Renlaven är, som namnet antyder, renens basföda. Vissa vintrar forslas några hundra renar till det här kustområdet just för betets skull.

12. Stenbrott. I våra trakter finns fortfarande stenladugårdar bevarade. Namnet förklaras av att den nedre halvan av byggnaden består av stenblock. Dessa block högs med mycken möda ut ur berget. Först gjordes hål med hjälp av slägga och borrh cirka 10 cm djupa med ett par decimeters mellanrum. När stycket var format med hjälp av dessa hål, spräcktes blocken loss med hjälp av kilar. Skickliga smeder härdade järnet så att verktygen blev hållbara. Betrakta dessa stensidor! Du kan då se märken efter de enkla verktygen. Den här typen av stenproduktion pågick en bit in på 1900-talet.

Hjortronplockning på myr

13. Myr. Stora ytor i våra skogar utgörs av myrmarker. Vegetationen består av olika gräsarter. Då större delen av befolkningen levde av jordbruk, var det av största vikt att samla föda för djurens vinterbehov. Det som fanns på markerna närmast byn räckte inte till. Därför utnyttjade man myrslätter som ofta kunde ligga flera kilometer från byn. Fortfarande är vissa myrar eftertraktade. Men då av en helt annan anledning. På dessa kan vi hitta skogens guld, hjortronen.

14. Martallen. Vandringsleden närmar sig nu Hembergets topp med "berg i dagen". Här får ingen skogsavverkning ske. Den så kallade martallen dominerar. Den tillhör samma art som övriga tallar längs leden men på det näringsfattiga berget växer den mycket långsamt och blir inte hög. Den har en knotig stam och mycket hård och tät ved. Martallar kan bli flera hundra år gamla. Ersnäs har valt martallen som sin byasymbol.

15. Elden. Sommaren 2008 drabbades Hembergets topp av en skogsbrand. Någon hade handskats med elden på ett ovarsamt sätt. Lyckligtvis har naturen en hög självläkande förmåga vilket vi har ett exempel på här. Innan människan kunde kontrollera och släcka skogsbränder, brann betydligt större arealer än idag. Många arter är därför anpassade för att klara av skogsbränder. Tallen med sin tjocka bark och upphöjda krona är ett exempel. Det finns även arter som inte kan fortleva utan skogsbränder såsom en mängd insekter, svampar och lavar. Många av dessa arter är ovanliga och t.o.m. utrotningshotade. Av den anledningen utför skogsbolag och myndigheter så kallade naturvårdsbränningar i skogar som ligger